

1945. március 4-én Szombathelyt tragikus bombatámadás érte, a püspöki palota is megsérült, viszont a Sala Terrena jelentős mértékben nem károsodott, de a helyiséget bezárták. A bezártság hosszú évtizedei alatt a freskók is károsodtak, a restaurálás után – a város, a püspökség és a műemlékvédelem közös, összehangolt erőfeszítéseinek köszönhetően – 1990-ben nyitották meg újból. „A kiállítóhelyhez akkor új tereket is kapcsoltak, melyekben szobrok, festmények, miseruhák és a Székesegyház archív felvételei, valamint II. János Pál pápa ... szombathelyi látogatásának (1991) fényképei láthatók” (17. p.). A kincstár különlegességei között megtekinthető az Egyházashetyéről származó, 1588-ban készült kehely; a VII. Pius pápa által Herzan bíborosnak küldött Kereszt-ereklyetartó; a Szily Jánosnak 1777-ben Mária Terézia által ajándékozott miseruha, paláस्तal és kiegészítőkkkel.

2009-ben új kiállítóteremmel bővült a múzeum: a Brenner János (1931–1957) emlékkiállítás megrendítő anyagával. A tragikusan fiatalon elhunyt papot meggyilkolták – máig ismeretlenek az elkövetők. „Hivatása teljesítése közben érte őt a halál, ezért a papi hivatás vértanúja” (19. p.).

A *Szombathelyi Egyházmegye Kincsei* sorozat szerkesztője és az első három füzet szerzője Horváthné Simon Katalin, a Szent Márton Kölcsonkönyvtár, a Szombathelyi Egyházmegyei Kincstár és az Egyházmegyei Könyvtár gyűjteményvezetője. Az egyházmegye kincseit bemutató kiváló sorozat folytatódik, a soron következő kiadvány majd a Sarlós Boldogasszony Székesegyházat mutatja be.

(Horváthné Simon Katalin: A Herzan-könyvtár. Szombathely, Martinus Kiadó, 2009. 16 p. /A Szombathelyi Egyházmegye Kincsei 1./)

(Simon Katalin, H.: Sala Terrena, Múzeum és Kincstár. Szombathely, Martinus Kiadó, 2010. 19, [1] p. /A Szombathelyi Egyházmegye Kincsei 2./)

(Simon Katalin, H.: A Herzan-könyvtár. Bővített kiadás. Szombathely, Martinus Kiadó, 2010. 20 p. /A Szombathelyi Egyházmegye Kincsei 3./)

Nagyvárad Enikő

Három Vas megyei helyismereti–helytörténeti kiadványról

A helyismereti–helytörténeti kiadványoknak – kis túlzással – se szeri, se száma. Sokan vélhetik úgy, hogy túlon túl is sok van belőlük. Ki-ki leghamarabb valami ilyes művel állhat elő, hisz’ saját terepén dolgozik, saját hitbizományát műveli, az ő sajátos terepén nincs, nem lehet konkurens, bármit művel is, az egyedi, egyszeri, eredeti – már csak a téma okán is. Egy kétes hitelű egyetemi oktatónk egyszer (vagy többször is) azt okította nekünk, hogy nincs nagyobb öröm egy kutató számára, mint ha feldolgozatlan terepen dolgozhat. Akkor ott ő az úr. Az „igazi” kutató nem problémák megoldására tör, hanem arra, hogy olyasmit találjon, amiről előtte nem írt senki semmit. Persze, mondotta volt, nehéz ilyen terepet ta-

lálni, hisz’ szinte mindent feldolgoztak már előttünk, de azért szerencsét lehet próbálni. Gyenge szakdolgozók számára kiváló recept volt az övé. Egy Isten háta mögötti falu dűlőneveinek bemutatása nyilván abszolút eredeti téma, ráadásul nem kell hozzá semmit elolvasni (hiszen nincs mit), nem kell ellenkoncepciókkal, né tán alapos feldolgozásokkal, igazi tudósok alkotásaival vitatkozni, csak leírni azt a néhány adatot, amit a nagypapa, nagymama vagy a szomszédok elmondtak. Sok tekintetben hasonlít(hat) ehhez a helyismereti–helytörténeti kutató helyzete. Erről és erről, épp erről a faluról vagy városról, épp erről a mi vidékünkön történt dologról még nem írt senki semmit, nosza hát. Mi leszünk az elsők, az igaziak! Ezért veszi gyanakodva az ember a kezébe a legtöbb helyismereti–helytörténeti munkát.

De van egy másik ok is. E sorok szerzője – persze mások nyomán – sokáig úgy vélte, hogy az igazi helyismereti könyvtári munka nem az, ha valaki helyismereti–helytörténeti munkákkal áll elő, hanem ha olyan gyűjteményt és annak olyan alapos feldolgozását állítja elő, amelyből – adatbázis – bármi lehívható, amelyből bármilyen összeállítás, könyv, cikk stb. kialakítható, és ez már nem is a helyismereti–helytörténeti gyűjtemény munkatársainak dolga, hanem a kutatóké, akik – fel- és kihasználva az adatbázis kincseit – ezekből, ezek alapján nagyszerű brosrúákat, cikkeket, könyveket stb. alkotnak, állítanak össze, adnak ki. (Learatva persze a dicsőséget, legfeljebb is csak köszönetet mondva a helyismereti gyűjtemény, a könyvtár „segítségének”). Nos, a most pertraktálásra kerülő három kiadvány alaposan összezavarta e sorok szerzőjének régi beidegződéseit.

* * *

A három kiadványt, amiről szólni szeretnék, a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár gondozta. Előjáróban persze el kell mondanom, hogy ennek a könyvtárnak a helyismereti gyűjteménye – immáron évtizedek óta – a hazai, sőt nemcsak a hazai hasonló gyűjtemények élvonalában áll. Igazi adattár, hatalmas szellemi kincstár a Savariensia, pontosan az a valami, amelyről, amelyből cikkek, tanulmányok, könyvek tucatjai, százaai „levezethetők”, kialakíthatók, kis túlzással azt mondhatnánk, hogy – miként Michelangelo szerint a szobor benne van a márványtömbben, épp csak a fölösleget kell eltávolítani róla, akként – ebben a gyűjteményben is benne van ez a sok tucatnyi cikk, tanulmány, könyv stb., épp csak el kell tekinteni a fölöslegtől. Nos, a bemutatni vágyott három kiadvány másról tanúskodik. Miről?

Az első munka egy CD (*A Vas Megyei Közgyűlés és kitüntetettjei. 1990–2010*). Pontosán azt tartalmazza, amit címében ígér. És így példa lehet arra is, hogy a fenti meg gondolások mégiscsak érvényben vannak. Hiszen a szombathelyi helyismereti gyűjteményben természetesen feltalálhatók a CD-n bemutatott összes adatok, tények, információk. Sőt. Sokkal többet is tartalmaz e téma vonatkozásában a gyűjtemény. Tehát? Tehát mi sem volt könnyebb, mint ezt a CD-t összeállítani. Minden eleme készen volt, megvolt, rendelkezésre állt. Épp csak egy dolog hiányzott. Az, hogy valakinek eszébe jusson, sokakat érdekelhet, kik is voltak a megyei közgyűlés tagjai azóta, hogy ilyen közgyűlés egyáltalán létrejött. Akik ilyesmi iránt érdeklődnek, aligha búvárolják át a megyei könyvtár adatbázisait. Nekik néhány névre, néhány évszámra stb. lenne szükségük – ezért-azért-amazért. Az ő számukra készült ez a CD. „Csak” egy ötlet, de hozadéka tengernyi. Maguk a köz-

gyűlési tagok, a helyi közélet iránt ilyen vagy olyan okból érdeklődők, az önkormányzati politikával önös vagy közérdekből, politikai ambícióktól hajtva, vagy újságcikket írni vágyva, bizonyos pletykák iránt érdeklődve és ezer egyéb indítéktól hajtva, ezen a kis CD-n mindent megtalálnak. Meg sok minden mást is. Jól tudjuk, hogy a kitüntetések száma légiónyi. Minden nemzeti ünnep alkalmával nevek százai olvashatók a napilapok hasábjain. Mellettük, alattuk a megjelölés: kiskeleszt, nagykereszt, gyémántokkal ékesített vagy babérkoszorúval díszített, ilyen vagy olyan névvel jelölt stb. Ki igazodik el az ilyesmihez? Mi ér többet, mit miért adnak vagy adhatnak, legföljebb a sorrendből sejthető, ám néha abból sem. Itt megint csak a CD szerkesztőjének nagy ötletét dicsérhetjük. Ez a CD ugyanis elre-citálja, hogy Vas megyében milyen kitüntetések vannak, melyiket mikor és miért vezették be, milyen okból és alkalommal, milyen teljesítményekért adják, adhatják, és persze azt is, hogy kik és mikor kapták őket. Az országos tohubavobu maradt, ám legalább Vas megyében rend van. Lehet, nem mindenki szenved „mellbetegségben” (ahogy Jókai is emlegette a kitüntetések, rendjelek iránt ácsingózók baját), ám a helybélieknek mégis jó tudni, mikor, miért, mi okból kapott ez vagy az ilyen vagy olyan kitüntetést. Két remek ötlet, mert ezek nélkül az ötletek nélkül meg se születhetett volna ez a CD, és máris előttünk az eredmény: ha van miért, ha van mi okból „lehívni” az adatbázisból ezt meg azt, akkor nemcsak az adatbázis mutatkozik be fényesen, de az is kiderül, nem ok nélkül kerül előbb-utóbb minden bele ebbe az adatbázisba. Ha valaki okosan, eredetien kérdez (vannak ötletei), csoda dolgok születhetnek. Mint e CD esetében is. Hogy ki volt az ötletgazda, nem tudható. Talán a szerkesztő, Köbölkuti Katalin? E kérdésről azonban kissé később, bővebben.

* * *

Egészen más jellegű kiadvány a *Batthyány Lajos. Válogatott életrajzi bibliográfia*. Ha valaki akarja, akár a szombathelyiek „imperializmusának” is tulajdoníthatja ezt nagyon szép kiállítású, karcsú kötetet. Hiszen Batthyány Lajos nem igazán lokális figura. Nem e recenzio dolga, hogy akár pár szóban is bemutassa, de az bizonytalanság mindenki számára nyilvánvaló, hogy hatalmas történelmi alak, Magyarország nagyjainak (nemcsak rangbéli nagyjainak) egyik legnagyobbika, sőt, hogy világtörténelmi jelentőségű egyéniség (1848 ugyanis világtörténelmi jelentőségű), ő tehát szintén világtörténelmi szereplő. Hogyan jönnek akkor ehhez a vasiak? Azt hiszem, három okból is joggal. Egyrészt ők – a bibliográfia tanúsága szerint – mindent tudnak róla (az adatbázisból?, dehogyan csak abból, de erről is később). Másrészt azért, mert Batthyáynak ezer kötődése volt Vas megyéhez (hogy mik és milyenfélék, az a kiadványból pontosan adatható). Harmadrészt – és ez már szomorúbb dolog – csak nekik jutott az eszükbe, hogy ilyenféle bibliográfiával álljanak elő. Mindenesetre a Batthyány-év (2006, a kétszázéves jubileum) üresebb és kevésbé tartalmas lett volna, ha ez a bibliográfia nem jelenik meg. Így teljes joggal tarthatott Kovács Ferenc, a Vas Megyei Közgyűlés elnöke hatalmas beszédet (a bibliográfia teljes terjedelmében közli) a magyar országgyűlésben Batthyányról, volt mire támaszkodnia. De minket – ezúttal – nemcsak a protokoll érdekel. Hanem az, hogy jön egy lokális, helyismereti gyűjtemény ahhoz, hogy országos, világraszóló dolgokba szóljon bele. A bibliográfia kitűnő választ kínál.

Úgy, hogy utak, ösvények nyílnak (már ha valaki megnyitja őket) a kicsiny, megyei helytől a világtörténetig. Úgy, hogy a helyismereti gyűjtemény kezelője, munkatársa, Horváthné Kupi Ildikó a helyi adatoktól, információktól képes volt – persze nagy munkával – eljutni a legegységesebb összefüggésekig. Aki csak belelapoz is a bibliográfiába, láthatja, érezheti, csodálhatja, hogy micsoda hatalmas szakirodalom ismerete áll e „szerény” bibliográfia minden adata mögött. Sokan és sokszor mondták már, hogy a helyismerész csak gyűjtsön, gyűjtsön, halmozza az információkat, aztán majd jönnek a kutatók, és... Hát nem jöttek... Jött helyettük a helyismerész, a könyvtáros. Nem azért, mert – kivagyiságból – be kívánta mutatni: kutató is válhatott volna belőle. Hanem azért, mert nem ragadt le a mechanikus gyűjtőmunkánál, úgy tudott – a bibliográfia álorcájába öltözve – adni valamit, ahogy az másoktól, a kutatóktól sem telt volna ki. Ragyogó teljesítmény! És szakmánk szemérmes, ám átütő erejű bizonyosága.

* * *

A harmadik kiadvány (*Ezeréves Vasvármegye. Megye- és településtörténeti monográfiák a Berzsenyi Dániel Könyvtárban. Bibliográfia.*) eminenter helyismereti kiadvány; a fölötte egzakt címadás is tanúskodik róla. Nincs itt másról szó, mint hogy kiadjuk azt, ami ténylegesen megvan a könyvtárunkban. Márpedig hogyan lenne meg mindaz, ami monografikus szinten szól az adott helyről, a megyéről és annak településeiről. Megvan, meg kell legyen mindegyik. Csak lajstromozni kell őket. Csak? Igen fontos lenne, hogy ki-kí helyismerettel, helytörténettel foglalkozó gondosan áttanulmányozza a bibliográfia szerkesztőjének, Szalainé Bodor Editnek az előszavát. Ebből a szerényen megfogalmazott, ugyanakkor szakszerű előszóából tengernyi tanulságot nyerhet mindenki. Látszólag csak arról van szó benne, hogy mi miért került bele a bibliográfiába, és mi miért nem. Valójában azt mutatja be a szerző, hogy mi mindent kell tudnia bibliográfia szerkesztőjének ahhoz, hogy egyáltalán hozzáfoghasson a munkájához. Hogy nem elég elsétálni a polcok előtt, ahol a feldolgozni vágyott megyei és településtörténeti monográfiák sorakoznak, aztán szép lassan leírni (bibliográfiai leírás) őket. Hanem... Hanem tájékozódni kell az egész hatalmas térrénumon: mik tekinthetők egyáltalán a fenti értelemben vett monográfiáknak. Melyek azok, amelyek igaziból nem is azok; melyek azok, amelyek rejtőzködnek (sokszor azok a fontosabbak); melyek azok, amelyekről ez vagy az a szakcikk (elbújva) ezt vagy azt tudósít, ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy bevegjük, vagy ne vegyük be a bibliográfiába? Milyen műfajai vannak e „monográfiáknak”, miféle változatok léteznek és hogyan? Szalainé Bodor Edit e kérdések mindegyikének igen gondosan, hatalmas akribiával eredt a nyomába, és olyan csodálatos bevezetést nyújtott a helyismereti, helytörténeti munka módszertanába, hogy – remélem – frása minden könyvtárosképző intézményben kötelező, de legalább ajánlott irodalom lesz. Maga a bibliográfia könnyedén áttekinthető, a benne való keresgélés nem is keresgélés, hanem a találatok gyors egymásutánja; a beosztás annyira egyszerű, hogy a gyerek is könnyedén kiigazodhat benne (kell is hogy kiigazodjék, mert gyerekek, akár kisiskolás gyerekek kezébe is érdemes lenne bletenni ezt a bibliográfiát), de persze a tudós kutatónak is el kell merülnie benne. Sokadrangú kérdés a fentiekhez képest, hogy a világ egyik legnehezebb műfajában, az annotációban miket művelt a szerkesztő. Hiszen részint igen könnyű dolog

ez. A mű (megyei és településtörténeti monográfiákról van szó) erről és erről a helységről szól. Ezt ugyan a címből is mindenki tudhatja, ritka kivételektől eltekintve, de hát akkor minek az annotáció? Általában mégis szokás annotálni. Nos, e kötet szerkesztője megtalálta a valószínűleg egyetlen lehetséges módot: csak azt mondja a pár soros annotációkban, ami a címből nem derül(het) ki, ami azonban az azt kézbevevőnek fontos lehet (már abban is, hogy egyáltalán kézbe vegye-e). Apró kis remeklések ezek az annotációk szinte egytől egyig, ám valószínűleg csak annak tűnnek fcl, aki maga is próbált már annotációkat írni.

* * *

Hegedüs Géza mondotta volt, hogy vers, regény, dráma, novella kapcsán persze, hogy az író, az alkotó a fontos. Más a helyzet a rádiójátékok, a színpadi előadások és a filmek esetében. Az első esetben a szerző, az „igazi” az író. A rendező alig-alig számít. A második esetben vagy egyenrangúak, vagy hol az egyik, hol a másik a fontosabb, a „súlyosabb”. A harmadik esetben a rendezőé a legfőbb rang. Itt ő az igazi alkotó. Én úgy vélem, hogy a bibliográfia, az igazi bibliográfia esetében az egyetlen fontos valaki a szerkesztő. Ezért mélységesen helytelenítem, hogy – kivált mivel ilyen jelentős teljesítményt nyújtottak – sem a CD, sem a Batthyány-bibliográfia, sem a legutóbb tárgyalt mű esetében nem szerzőként, nem a címlap élén, hanem kólofonba elbujtatva szerepelnek a szerkesztők, az igazi, és valóban igen nagyot produkáló alkotók. Szerénység? Szép dolog, de néha igazságtalan is lehet. Álljon hát itt e három remek kiadvány igazi alkotóinak a neve nagybetűvel: KÖBÖLKUTI KATALIN, HORVÁTHNÉ KUPI ILDIKÓ, SZALAINÉ BODÓ EDIT.

(A Vas Megyei Közgyűlés kitüntetettjei, 1990–2010. Szerk. Kőbölkuti Katalin. Szombathely, Berzsényi Dániel Könyvtár–Vas Megyei Közgyűlés, 2010. CD;

Batthyány Lajos. Válogatott bibliográfia. Szerk. Horváthné Kupa Ildikó. Szombathely, Berzsényi Dániel Könyvtár, 2007. 144 p.;

Ezeréves Vas vármegye. Megyei és településtörténeti bibliográfiák a Berzsényi Dániel Könyvtárban. Bibliográfia. Szerk. Szalainé Bodor Edit. Szombathely, Berzsényi Dániel Könyvtár–Vas Megyei Közgyűlés, 2010. 100 p.)

Vajda Kornél

A Parainesis forrásvidéke

Szabó G. Zoltán könyve: Kölcsey Ferenc könyvtára
és olvasmányai

Parainesis... (görögösen: paraineszisz, magyarul: intés, megintés) – a hajdan igen kedvelt szépprózai műfajnak a magyar irodalomban alighanem a második legismertebb darabja Kölcsey Ferenc remekműve. (Az első, a manapság is sűrűn